

פיתוח דיאלוג חינוכי משותף בין מורים והורים

עירית לצטר¹

השנה נפתחה במרכז להורות ומשפחה במכללה האקדמית "גורדון" בחיפה השתלמות חדשה בנושא "תקשורת מורים והורים". ההשתלמות מתקיימת במסגרת התכנית "אופק חדש". נושא ההשתלמות עורר עניין רב בקרב המורים וההרשמה לקורס הייתה גדולה מהצפוי.

ההתמקדות בפיתוח התחום של בניית תקשורת ושותפויות בין המורים וההורים, באמצעות דיאלוג חינוכי משותף, באה כמענה לצורך קיים. קשרי הגומלין והתקשורת בין ההורים ובית הספר הינם, כידוע, נושא סבוך, מורכב ומתסכל. אמנם מוסכם על כולם שהנושא הוא בעל חשיבות עליונה, אך בפועל - מורגש חסר במסגרות להכשרת אנשי חינוך ולתמיכה בהם בהתמודדות עם ההורים. הגם שהמורים רואים חשיבות בקשר הזה, בפועל – הם אינם פועלים במידה מספקת כדי לתחזקו ולממשו. ברמה ההצהרתית – מערכת החינוך יודעת לומר כי מדובר בקשר חשוב והכרחי. בפועל – היא לא מצליחה להפוך את ההורים לשותפים (Sheridan & Kratochwill, 1992).

שני הצדדים - המורים וההורים - פסימיים למדי לגבי הסיכויים לבניית שותפות חיובית. להורים אין תחושה שבית הספר אכן מעוניין בשותפות עמם (Epstein, 1990, 1996). נושא קשרי ההורים ובית הספר נמצא על סדר היום של החינוך ברמה האוניברסלית מזה שנים רבות. כבר בהצהרת זכויות האדם משנת 1948 ניתנה להורים הזכות לבחור ולהשפיע על החינוך שניתן לילדיהם (Beatti, 1985). במחקר שפרסם ארגון יוניצ"ף (UNICEF) הוגדרה השותפות בין ההורים לסגל החינוכי כאחד המאפיינים המרכזיים של בתי הספר ברחבי העולם המוגדרים "ידידותיים לילדים" (גרינבאום ופריד, 2011).

מערכת יחסים טובה ונכונה בין ההורים ובין המורים אמורה לתפקד כיוסטי גומלין הדדיים. מדובר באינטראקציה המאופיינת בערכים של דאגה, אחריות ומחויבות (caring), (Epstein, 1995), שהם פועל יוצא של כבוד הדדי, הבנה, הידברות ואמון ביכולת של שני הצדדים לתרום ולהיתרם.

בשותפות של ההורים ובית הספר יש יתרון ורווח להורים, למורים, לתלמידים ולקהילה. מחקרים רבים מצביעים על כך ששיפור ההישגים הלימודיים, החברתיים וההתנהגותיים של התלמידים כרוך בקשר בין בית הספר וההורים (נוי, 1999, Epstein, 1987, 1996, 2006; Lee & Bowen, 2006). לשאלת האחריות – מי צריך ליזום ולהוביל קשרים אלה, כותב פרידמן (1990) "לבית הספר יש השפעה גדולה על רמת ואיכות הפתיחות שלו כלפי ההורים. בידי בית הספר נתון הכח להרחיב או לצמצם אותה. בית הספר מכתוב, במידה רבה, את טיב יחסי הגומלין בינו ובין ההורים".

חשוב להדגיש שמדובר בשותפות שבה ברור להורים ולמורים שלכל צד יש תפקיד אחר (Sandow & Stafford, 1986).

התיאוריה של שותפות הורים ומורים של אפשטיין מתבססת על המודל האקולוגי של Bronfenbrenner (1979). בבסיס המודל של אפשטיין קיימת התובנה החינוכית הרואה את

¹ עירית לצטר, ראש המרכז להורות ומשפחה, האקדמיה לחינוך גורדון, חיפה, בוגרת מינהל עסקים, דוקטורנטית לחינוך.

המשפחה כמחנכת. הצורך בשותפות בין הבית ובית הספר נובע מכך שהילד נושא אתו "חוויות" ואירועים משתי המסגרות ומעמת אותן בתודעתו.

כדי להשתית שותפות נחוצה תקשורת דיאלוגית מכבדת ומתמדת בין המורים וההורים. דיאלוג המבוסס על איזון עדין- שמירה על האוטונומיה המקצועית של המורה ושל בית-הספר בכל הנוגע לקבלת החלטות חינוכיות מחד, ויחס של כבוד לבית הילד ותרבותו וכיבוד זכותו של ההורה להיות שותף בתהליך החינוכי של ילדו, מאידך (שפירא וגולדרינג, 1990).

המורים מתמודדים כיום, עם אתגרים רבים ומורכבים. דרושים להם מיומנויות תקשורת מפותחות לא רק מול הילדים, אלא גם מול הוריהם. לשם כך – יש לבנות תוכניות תמיכה והכשרה שיעשירו את ארגז הכלים שלהם.

ההשתלמות "תקשורת הורים מורים" במכללת גורדון יונקת גם מניסוי חינוכי שהתבצע בבית הספר הניסויי "נופים" במגדל העמק. צוות בית הספר, בעזרת היועצת האקדמית של הניסוי, ד"ר ענת גילת, בחר להתמודד עם האתגר של שותפות ויחסי גומלין עם ההורים באמצעות הניסוי החינוכי: "מבית אבותיי לעתיד חלומתי". אנשי הצוות החינוכי הגיעו למסקנה שערוצי התקשורת השגרתיים אינם אפקטיביים ליצירת דיאלוג ושותפות עם ההורים. החזון שלהם היה יצירת שותפות עם ההורים לצורך קידום והעצמה של התלמידים ויצירת סביבה טובה ומיטיבה עבורם. התוצר של תכנית הלימודים הניסויית, שנבנתה בתהליך של מחקר פעולה, היה מודל לפיתוח דיאלוג בין ההורים והמורים באמצעות עיסוק בסיפור המשפחתי.

הניסוי התבצע במסגרת של גף ניסויים ויזמות במשרד החינוך המשמש חממה לביצוע ניסויים ארגוניים ופדגוגיים במוסדות חינוך בישראל והפצת המודלים שלהם לכלל מערכת החינוך.

מילות המפתח של הניסוי: שותפות הורים ובית ספר, דיאלוג חינוכי משתף, נרטיב משפחתי.

שותפות הורים ובית ספר

בתחילת הניסוי ההורים התייחסו ליוזמת השותפות בחשדנות. הם לא תפסו את עצמם כבעלי כוח והשפעה. חשוב לזכור שציבור ההורים בישראל אינו מהווה קבוצת אינטרס או קבוצת לחץ (רסיסי, 1997). לרוב, הורים פועלים בתחומים ספציפיים ואישיים. נוכחותם ומשקלם כקבוצת אינטרס בעלת מכנה משותף רחב – מועטים ביותר.

תפיסת העולם של בניית שותפות בין המשפחה ובית הספר נתמכה בגישה האקולוגית-התפתחותית של ברונפברנר (1986) לפיה – למערכות בסביבת הילד יש השפעה מכרעת על התפתחותו התקינה. התיאום ושיתוף הפעולה ביניהן הכרחיים. חוסר תיאום, קונפליקט וחוסר תקשורת בין המערכות השונות – עלול לפגוע בילד. שותפות זו מתבקשת אל מול המציאות המורכבת עמה מתמודד המשולש: הורה, מורה, תלמיד.

היה ברור לצוות שכדי ליצור שותפות טובה חייב להתקיים דיאלוג מתמיד בין ההורים והמורים.

דיאלוג חינוכי משתף

על פי בובר (1959) "האדם הוא יישות דיאלוגית המתממשת רק תוך יצירת דיאלוג. – הדיאלוג הוא יצירה של שניים שיוצרים, ביחד, באמצעות השיח שביניהם, דבר חדש שלא היה קיים קודם". קארל רוג'רס (1973) ראה בדיאלוג כלי תקשורת מרכזי בחינוך, חולליה בהווה על הרצף מן העבר אל העתיד. לפי נווה (2008) "חומרי הלימוד, המורים והתלמידים הם גורמים השותפים לדיאלוג החינוכי בכיתה". אבינון (2007) ראה במורה את "האחראי והיוזם לקיום דיאלוג חינוכי מיטבי". נודינג מתייחסת לערך האכפתיות (Noddings, 1992) "המורה הוא האחראי לדאגה ולאכפתיות הבין-אישית והישירה ביחסים החינוכיים ובתקשורת החינוכית". לתפיסתה, הדיאלוג

החינוכי של המורים והתלמידים צריך להתבסס על נדיבות, עזרה, טיפוח קשרי זיקה וקבלת האחר.

אלפרט (אלפרט, 2006, 2008) סבורה כי "קיום דיאלוג חינוכי בכיתה יאפשר יצירת מסגרת התייחסות המבוססת על הקשבה מעמיקה ולא שיפוטית, וזו תיצור תנאים שיפיקו את המיטב מהתלמידים".

צוות בית הספר האמין שיש לבנות את השותפות עם ההורים כתהליך שמושגת על משא ומתן מתמשך בין המערכות, באמצעותו לומדים שני הצדדים לפעול יחד למען טובת הילד ורווחתו במוסד החינוכי (עמית, 2005; Stott & Trafford, 2000).

נרטיב משפחתי

העיסוק בסיפור המשפחתי נבחר כציר מרכזי ביצירת הדיאלוג בין בית הספר ומשפחות התלמידים הואיל והנרטיב הוא סיפור חיים. זהו "קישור של אירועים על רצף של זמן והפיכתם לעלילה בעלת משמעות" (Bruner, 1986) "באמצעות סיפור סיפורים אנו מקנים משמעויות לעצמנו ולעולם סביבנו" (Bruner, 1986) "דרך סיפורי חיינו אנו 'כותבים' את עצמנו" (Freeman, 1993); "יוצרים לעצמנו זהות" (McAdams, 1993) ו"משיגים תחושה של אישיות אינדיבידואלית" (Alasuutari, 1997).

"דרך הסיפורים שלנו אנחנו בוראים זהויות משפחתיות, ארגוניות, קהילתיות ולאומיות. הנרטיב גם מספר את הסיפור שלנו וגם מבנה אותו. יש לו כוח עצום כמעצב מציאות ומכוון התנהגות, ובעצם, כמנווט את חייהם של פרטים וקבוצות" (ספקטור-מרזל, 2010). סיפורים וזיכרונות של משפחות הם כלים משמעותיים שיכולים לשנות את זויות הראייה בהסתכלות על המשפחות. הם בסיס ליצירת תקשורת שיש בה הזדהות ואמפתיה.

קורי רואה בסיפור המשפחתי בסיס וכלי ערכי ויישומי בתהליך החינוכי. לדעתו: "הילדים זקוקים להורים ולמורים הדוברים את שפתם ונוגעים בלבם. הנרטיב המשפחתי, המובנה בתוך הלמידה והחינוך הוא החממה לגידול ילדים משמעותיים עם משמעות". (קורי, 2005)

שם הניסוי: "מבית אבותיי לעתיד חלומותיי"

רציונל הניסוי: יצירת מרחב של שותפות בין ההורים ובית הספר אשר ישמש מצע תומך ומצמיח לתלמידים. הבסיס שעליו יושגת מרחב זה יהיה דיאלוג בין הבית, המשפחות ובית הספר, תוך שימוש בסיפורי המשפחות כבסיס ללימוד הערכים הבסיסיים והמשמעותיים.

הנחות היסוד של הניסוי

- הכרה במשפחה ובבית הספר כגורם מחנך ומשפיע.
- הכרה באוטונומיה, באחריות ובמחויבות לחינוך הילדים שיש הן למשפחה והן לבית הספר.
- תפקיד בית הספר להשקיע במכלול הגורמים המשפיעים על חינוך הילדים, כולל המשפחה.
- סיפורים הם אחת הדרכים הטובות ביותר לחנך: "לעודד את ההורים והמורים לספר לילדים על חייהם ולעודד את הילדים לספר להורים ולמורים על חייהם.
- חשיפת הצדדים האנושיים תעניק לילדים משהו שכל הכסף בעולם לא יקנה: "את עצמם, את סיפור חייהם, את חוויותיהם וזמן הורים" (קורי, 2005).

עקרונות מנחים

- בית-הספר ישתף משפחות בלמידה ויתן להן מקום משמעותי .
- בית הספר יחנך את תלמידיו בזיקה לתרבות ולערכים שלהם ושל ומשפחותיהם .

עקרונות הפעולה

- בית הספר ייקח אחריות על הדיאלוג והתקשורת השוטפים עם משפחות התלמידים.
- שילוב סיפורים אישיים של מורים, הורים ותלמידים כאמצעי מרכזי להעברה בין דורית של תרבויות,
- ערכים ותפיסות מוסריות וחברתיות.
- שילוב הסיפורים באופן אותנטי ורלוונטי בתוכניות הלימודים.

פיתוח משותף של תוכנית לימודים בית אבותיי

הצוות המוביל של הניסוי פיתח תוכנית לימודים בשיתוף ההורים, המורים והתלמידים בדרך של מחקר פעולה (Elliott, 1995). התכנית כללה פעילות למורים, לתלמידים ולהוריהם, התוצר היה סיפור חיים אישי ומשפחתי. תהליך הפיתוח כלל ארבעה שלבים: תכנון, ביצוע, רפלקציה ושינוי – הניסוי התמקד בחקר הפעולה האוטנטית (יצירת מרחב משותף לבית והמשפחה) תוך כדי התרחשותה – בשגרת היום-יום של בית הספר והמשפחה.

חלקם של ההורים התבטא בביצוע המטלות שהוטלו על ילדיהם ועסקו בסיפור המשפחתי, השתתפות בשיעורי "בית אבותיי", ומעורבות בתכנון וביצוע של אירועים בית ספריים וכיתתיים שעסקו בנושא.

כדי ליצור סביבה ידידותית, תומכת ומעצימה לכלל השותפים למעשה החינוכי – הורים, מורים ותלמידים הושם דגש על התייחסות לממדים אישיים ומשפחתיים הנוגעים ברגש וגורמים ללומד הזדהות (בן-סרוק, 2003; קורי, 2005; Bruner, 2004). כאשר ההורים מעבירים לילדיהם סיפורים אישיים - הדבר מביא להתפתחות רגשית ואינטלקטואלית. ההקשבה לסיפורי המשפחות מסייעת למחנכים לחבר את המשפחות ואת בית הספר למהלך משותף שבמרכזו חינוך הילדים (בן-סרוק, 2003).

עיבוד הסיפורים, כפי שהם מסופרים במשפחה, משפיע מאד על עיצוב חייו של הילד. לכן חשוב כל כך לתת להם מקום נרחב בתוך הסביבה הלימודית הבית-ספרית. כדי לקדם את שיתוף ההורים התבצע פיתוח והבנייה של תוכנית לימודים (לוי, 2000). פיתוח זה התקיים בצורה תהליכית ולווה בשיח נרטיבי מתמיד בין השותפים: מורים, הורים ותלמידים. משמעות השיח הנרטיבי הוא תהליך של חיפוש משותף אחר משמעות והבניית ידע.

תכנית הלימודים כללה עבודה שוטפת עם ההורים: שיתופם בביצוע המטלות, איתור הסיפורים וסיפורם, והשתתפותם בכיתה באופן פעיל.

בכל שכבת גיל, מכתה א' – ו', נלמד נושא אחר במסגרת השיעור "בית אבותיי": בחירת השם, עליית ההורים והסבים לארץ, חפצים משמעותיים, שורשים מוזיקליים, כיצד ההורים הכירו, במה עוסקים ההורים; נושאים כמו אחריות, סמכות ועוד.

באמצעות הסיפורים והמטלות המשותפות עם ההורים, נוצרו דיאלוגים חדשים: בין הילדים

וההורים, בין הילדים והמורים ובין הילדים לבין עצמם. המורים נחשפו לצדדים רבים ומגוונים של משפחות התלמידים והדבר העשיר את יכולת ההידברות והתקשורת עמם.

תכנית ההכשרה במכללת גורדון

מטרות התכנית

- הקניית ידע וכלים לפיתוח שיח חינוכי עם הורים
- גיבוש עמדות ותפיסות לקידום שותפות חינוכית עם הורים
- קידום יכולות ומיומנויות ליצירת ברית חינוכית עם ההורים.
- מעבר מעמדה הערכתית - שיפוטית לעמדה אמפתית, חווייתית ורפלקטיבית

עיקרי התכנית

- היכרות ובחינה מחודשת בתפיסות ועמדות של המורים לגבי יחסי הורים - מחנכים והתקשורת ביניהם.
- הורות ומשפחה במציאות עכשווית.
- מיומנויות וכלים ליצירת ברית חינוכית עם הורים
- חקר מקרים.

נושאי הלימוד: רקע היסטורי של יחסי הורים ובית הספר בישראל; הורות ומשפחה במציאות עכשווית; מודלים שונים של שיתופי פעולה בין הורים ובית ספר; כלים לתקשורת אפקטיבית עם הורים; דיאלוג בונה אמון ותקשורת; התמודדות עם קונפליקטים; מיומנויות של פתרון בעיות; ייזום ופיתוח עבודה מערכתית רב-מקצועית ורב-משאבית עם ההורים.

דרכי ההוראה: מפגשים במתכונת סדנאית. תמהיל של תכנים תיאורטיים והתנסויות חווייתיות בשילוב כלים יצירתיים השלכתיים וכלים אימוניים.

דגשים: הכרה מעמיקה במורכבות הקשרים הורים-מורים, זיהוי ופיתוח אסטרטגיות התמודדות, זיהוי העוצמות והתחומים טעוני השיפור, זיהוי התנהגויות מקדמות של המורה ואיתור כישורים ומיומנויות הנדרשים כדי להגיע לתקשורת מיטבית עם ההורה. העבודה בכלים יצירתיים - השלכתיים ובכלים אימוניים נבחרה כדי לאפשר לכלל המשתתפים להביע, בדרכים יצירתיות ומקוריות, מחשבות, רגשות, מצוקות וקשיים. באמצעות כלים אלה ניתן להגיע לתובנות משמעותיות ואף למצוא דרכי התמודדות ופתרונות אלטרנטיביים. דבר שישפיע גם על יצירת דפוסי חשיבה והתמודדות גמישים. העבודה עם כלים הפונים לרגש יש בה כדי להרחיב את יכולת ההתמודדות עם אי ודאות, קושי ומצוקה.

רפלקציה של המשתתפים בקורס

ההשתלמות הראשונה, בת שלושים השעות הסתיימה, וכבר נמשכת ההרשמה להשתלמות הבאה. מתוך הרפקלציה של המשתתפים ניתן לראות שיש צורך בלמידה ובהעשרה בתחום. וכי מדובר בצעד קטן במסע ארוך ואינסופי של בניית גשרים של שיתופי פעולה.

"יבחנתי, ועודני בוחנת את ברית השותפות הזו, וגיליתי עד כמה היא הכרחית ומהי תרומתה. יש בכוונתי לשתף את כל צוות ביה"ס בתובנות אלה. ובליבי תקווה כי הדבר ישמש בסיס להמשך חשיבה,התייחסות ודיון בביה"ס, ויגיע גם לרמת יישום. אני מרגישה שאתרום בכך לחברי למקצוע, לדרך עבודתו ושמו הטוב של ביה"ס, שכן כל הצדדים יצאו נשכרים. ובכך אבוא על שכרי".

"למדנו בקורס כי חשוב להעצים את התקשורת בין הורים-מורים ותלמידים מעבר למה שהורגלנו ופעלנו עד כה. העשרנו את עצמנו בדרכים, אמצעים,רעיונות ושיטות כיצד לבצע תקשורת זו".
"נתרמנו מחברותינו לקורס ומההנחיה המגוונת שכללה הרצאות וסדנאות. כל אחת הביאה מניסיונה ומסיפריה האישיים מהשטח. ואין ספק שקיבלנו כלי עבודה חשוב,מעניין ומאתגר עם ההורים".

"למדנו כי עלינו להתייחס ברגישות להורה שעומד מולנו. עלינו לזכור כי גם בתוכו נמצא ילד פגיע שסוחב את ההיסטוריה האישית שלו,על פגיעותיו וחוויותיו. מכאן שאם אנו רוצים ליצור דיאלוג עם ההורה, חשוב לא להיכנס למאבקי כוח איתו. עלינו לנסות להבין את המקום שממנו הוא מדבר ולהבין כי המטרה של שנינו היא משותפת- לעזור לילד למצות את יכולותיו ולהביא לידי ביטוי את כישוריו".

"בכוונתנו להשתמש ברעיונות שהועלו בקורס להמשך פעילויות כדי לפתח את התקשורת בין ההורים, המורים והתלמידים בדרכים שונות ומגוונות. כמו-כן חשוב לנו להביא את הנושא לידי מודעות לחברותינו המורות שלא נכחו בקורס".
"באמצעות הפעילות שתכננו כחלק ממטלות הקורס, ההורה מושם באור חיובי והדגש הוא על קשר חיובי עם ביה"ס. רבים מתלמידינו מגיעים ממשפחות בעייתיות ומורכבות. פעילות תרבותית-ערכית כפי שתכננו, מאפשרת למורה לראות ולהכיר את הילד וההורה בפן חיובי, לצפות ולחוות אותם ברגעי "אמת" לראות את החוזקות של המבוגר המשמעותי לילד באינטראקציה ממשית ואוטנטית, לטפח את הדימוי העצמי של הילד וגאותו יחד עם טיפוח תחושתו הנעימה של ההורה".

"באמצעות תכנית זו, תינתן לנו אפשרות לתרום לשיפור התקשורת הבין-אישית בין ההורה לילד ובין ההורה-למורה. היוזמה תגרום להורים (גם אלה נטולי הסמכות ההורית, בעלי קשיים יומיומיים שנוקקים לסיוע ולתמיכת ביה"ס) להרגיש שהם שייכים לקהילת ביה"ס ומסוגלים לתרום מיכולתם, מהידע שלהם ומתרבותם"

"קיימת בנו תחושה אמיתית, שניתן ליישם ולבצע את התוכנית וליצור תקשורת מיטיבה הורה-ילד-מורה".

"הקורס ליווה אותנו בהתמודדות שלנו כמורות בחיי היום יום עם ההורים, ונתן לנו להבין שהבעיות שלנו עם ההורים בעידן המודרני קיימות גם בבתי-הספר האחרים. הפתיחות והעצות של המשתתפים בקורס עזרו לנו ללמוד מניסיונם של אחרים כיצד להתמודד עם בעיות דומות. רכשנו כלים להתמודד במצבים לא נעימים: אלימות מילולית, העלבה, ביקורת וכו'. הקורס תרם להעלאת הערך העצמי שלנו כמורות. עזר לנו להבין שאנו שוות ומקצועיות ולא צריכות להרגיש אשמות במה שאנו עושות ומאמינות. הקורס עזר לנו להבין שאסור לנו לאבד את חוש ההומור שלנו בעבודתנו התובענית ובהתמודדות שלנו עם ההורים. בדיאלוג עם ההורים אפשר וחשוב

להשתמש בחוש ההומור. חוש ההומור שובר את המחיצות בין הצדדים, מקרב ותורם ליחסים קרובים בין ההורים והמורים. הבנו שחובה להגיד מילה טובה להורים. גם הם זקוקים לחיזוקים ולאוזן קשבת בהתמודדות הלא קלה שיש להם עם ילדיהם. חשוב להביע אמפתיה כלפי ההורים, גם אם הם לא תמיד צודקים. המלחמה בין המורה וההורה לא תעזור לקידום התלמיד-נהפוך הוא. מאחר שהמטרה של המורים וההורים היא קידום הילד-הילד הוא במרכז. ככל שהמורה יקרב את ההורים לשותפות בנייהם, ההורים יראו בבית הספר ובצוות מקום שאפשר להיעזר בו ולכן יתמכו בביה"ס ובבקשותיו. ככל שההורים יהיו שותפים במה שקורה לילדם בביה"ס, הם ישתפו פעולה ויתרמו. על המורים להכיר את תרבות המשפחה, הדבר יעזור לנו להבין את דפוסי התנהגותו של הילד וכך נוכל לקדם אותו. הקורס עזר לנו להבין שאנו המורות צריכות לדאוג למרחב משותף בין ההורים וביה"ס. ההורים, כיום, מאד עסוקים ועמוסים. ככל שהקשר בין ההורים והמורים יהיה טוב יותר כך נוכל לרתום אותם להיות שותפים בפעילויות שאנו עושים, הם יכירו את ביה"ס והנעשה בו וייתכן שישנו את יחסם לביה"ס. הבנו את החשיבות שיש לשיתוף ההורים בחוויות ובפעילויות הכיתתיות. ע"י חשיפת הסיפורים האישיים, הילדים ילמדו שהוריהם עברו בילדותם חוויות דומות לשלהם. דבר שיגרום לילד להתקרב לשורשיו ולמשפחתו."

"אני רוצה להודות על הקורס והסדנא שהיו לי עוד מקום ללמידה ופיתחו דרכי חשיבה שונות אם זה בחומר התיאורטי ואם זה בדיאלוגים ובדיונים שעלו במהלך המפגשים.

אין לי ספק ששיתוף פעולה נכון בין מורים לבין הורים הוא מטרה רצויה המביאה, כפי שמראים מחקרים רבים, להצלחה של הילדים בלימודים ולשיפור ביחסיהם החברתיים. כפי שכתב קורי בספרו "הורים מבריקים ומורים מרתקים" - ילדים זקוקים להורים ולמורים הדוברים את שפתם ונוגעים בלבם. הנרטיב המשפחתי, המובנה בתוך הלמידה והחינוך- הוא החממה לגידול ילדים משמעותיים עם משמעות."

ואוסיף ציטוט מהמקורות:

"טוֹבִים הַשְּׂנִים מִן-הָאָחַד אֲשֶׁר יֵשׁ-לָהֶם שְׂכָר טוֹב בְּעֵמְלָם.

כִּי אִם-יִפְלוּ הָאָחַד יָקִים אֶת-חֲבֵרוֹ וְאֵילוּ הָאָחַד שְׂיִפּוֹל וְאֵין שְׂנֵי לְהַקִּימוֹ.

גַּם אִם-יִשְׁכְּבוּ שְׂנִים וְחָם לָהֶם וּלְאָחַד אֵיךְ יָחֵם.

וְאִם-יִתְקַפּוּ הָאָחַד הַשְּׂנִים וְעָמְדוּ נִגְדּוֹ וְחָוֵט הַמְּשַׁלֵּשׁ לֹא בְמַהְרָה יִנְתַּק."

(קהלת, ד', ט-יב)

סיכום

ההשתלמות במכללת גורדון מיישמת לקחים ותובנות שצמחו מתוך השדה. התובנה המהותית היא, שבמקום שמתקיים דיאלוג אישי ואנושי בגובה העיניים, בין המבוגרים האחראים הנמצאים בסביבת הילד, והוא מתקיים מתוך הבנה שיש מטרות משותפות ויש רצון הדדי להגיע אליהן בדרך של תקשורת אכפתית, שם יצמח אקלים טוב ומיטיב יותר לכלל השותפים למעשה החינוכי.

מקורות

גרינבאום, ז', צ', פריד, ד. עורכים. מסגרת חינוך בגיל הרך (גן – ג') תמונת מצב והמלצות, ירושלים: האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 2011.

נוי, ב. הורים ומורים כשותפים במעשה החינוכי. ירושלים: משרד החינוך, 1990.

ספקטור-מרזל, ג. "מנגנוני ברירה בטענה של זהות סיפורית". בתוך ניתוח נתונים במחקר איכותני. עורכות: לאה קסן ומיכל קרומר נבו. הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן גוריון, 2010.

סרוק, א. "חקר המשפחה כמחנכת". חינוך יהודי במשפחה, לקט מאמרים למחנכים ולמשפחות. ירושלים: הוצאת הסוכנות היהודית, 2003. 48-59.

עמית, ח. "מעורבות בעירבון מוגבל", תל-אביב: הד החינוך, יוני 2005

פרידמן, י. ובנדס יעקב, א. קונפליקט ומשבר - הורים אל מול הממסד החינוכי. ירושלים: מכון סאלד, 1990.

רסיסי, נ'. "ציבור ההורים כקבוצת אינטרס במערכת החינוך": החינוך במבחן הזמן. עורך: איתן פלדי. עמותת המורים לקידום ההוראה והחינוך, מיסודה של הסתדרות המורים, הוצאת רמות, אוניברסיטת תל-אביב 1997.

שפירא, ר. גולדרינג, א. מעורבות הורים בבתי ספר ייחודיים. תל-אביב: המרכז לפיתוח ע"ש ספיר אוניברסיטת תל-אביב, 1990.

Alpert, B., 2006. A comfort zone. *Panim*, 36, June, 33-46. [Hebrew]

Alpert, B. 2008. The Noddingsian dialogue. Relationships and discourse and as a means for education for concern and care. In N. Aloni, ed. *Empowering Dialogues in Humanist Education*. Tel Aviv: Hakibbutz Hameuhad. [Hebrew]

Augusto, C. Brilliant parents, Fascinating teachers, Miskal, Yediot-Ahronot, 2005, Tel-Aviv

Alasuutari, P. (1997). The discursive construction of personality. *Narrative Study of Lives*, 5,

Avinun, I., 2007. Personal relations, three models of dialogue. *Education and the Environment*, 29, 39-49. Tel Aviv: The Kibbutz Seminar. [Hebrew]

Beatti, N. (1985) Professional Parents. N.Y. The Flamer press.

Buber, M., 1959. I and Thou. In M. Buber *Dialogische Leben*. Jerusalem: Bialik Institute. [Hebrew]

Bronfenbrenner, U., 1986. Recent advance in research on the ecology of human development. In Silbereisen, R.K., Eyferth, K. And Rudinger, G. eds. *Development as action in context*. Berlin: Springer-Verlag, pp. 287-309

Bronfenbrenner, U. (1979). Context of child rearing. *American Psychologist*, 34, 844-858

Bruner, 1986; Bruner, J. S. (1987). Life as narrative. *Social Research*, 54(1), 11-32.

- Bruner, J. S. (2004). The narrative creation of self. In L. Angus & J. McLeod (Eds.), *The handbook of narrative and psychotherapy: Practice, theory, and research* (pp. 3–14). T
- Elliott, J. 1995, What is good action research ? Some Criteria. *Action Research* , Issue No. 2, 10-11.
- Epstein, J.L (1987) Toward a theory of Family School Connection. In : Hurnelman, K. Kaufmann, F. (Eds.) *Social Intervention Parental and Constraints*, pp : 121-136. 12th Y. : De Gruyter.
- Epstein, J. L. (1990). What principles should know about parent involvement. *Principle*, 66 (3). 6-9
- Epstein, J. L., 1995. *School / Family / Community Partnerships. Caring for the children we housand Oaks, CA: Sage.*
- Epstein . J.L. (1996). Perspectives and Previews on research and policy for school family and community partnerships. In Booth, A. & Dunn, J. *Family School Links*. Ny : Lawrence Erlbaum Associates
- Freeman, M. (1993). *Rewriting the self: History, memory, narrative*. London: Routledge a, 701-712.
- Lee, J.S. & Bowen, N.K. (2006) Parent involvement cultural capital and the achievement gap among elementary school children. *American Educational Research Journal*. 43, 193-218.
- Levin T. and Nevo, I., 2000. *Change processes in schools that attempt trans-disciplinary constructivist learning*. Jerusalem: Ministry of Education, Department for Programmes and Methods. [Hebrew]
- Rogers, K., 1973. *Freedom to learn*. Translation: I. Sternberg. Tel Aviv: Sifriat Poalim. [Hebrew]
- McAdams, D. P. (1993). *The stories we live by: Personal myths and the making of the self*. New York: William Morrow.
- Naveh, A., 2008. Epilogue. Empowering dialogues in the test of application. In N. Aloni, ed. *Empowering dialogues in Humanist education*. Tel Aviv: Hakibbutz Hameuhad. [Hebrew]
- Noddings, N., 1992. *The challenge to care in schools and alternative approach to education*. New York: Teachers College, Columbia University.

Sandow , S. & Stafford, P. (1986) Parental Perceptions and the 1981 Education act.
British Journal of Special Education, 13, 19-21.

Sheridan, S.M. & Kratochwill, T.R. (1992). Behavioral parent-teacher consultation :
Conceptual and Research considerations. Journal of Psychology, 30, 117-139.

Stott , K. & Trafford , V 2000. Partnerships – Shaping the Future of Education
,Middlesex University Press